

Mendekuaren literatura: Sadeko Markesaren *Justina*

Javier Rojo Cobos

1.- Aitortu behar dut neure buruari liburu hau¹ irakurtzeko asmoa aurkeztu nionean jakin-min bezainbeste aurreritzirekin egin nuela. Idazlearen izenak berak hainbat asoziazio ekartzen zituen gogora, esanahi orokor batean “krudelitatea” edo “tortura” bezalako hitzei lotzen zitzaizkienak. Honi osagarri sexuala gaineratzen bazitzaion, gizarteak eta moralak degenerazioaren puntu gorenak bailiran gaitzesten eta arbuiatzen zituzten ixileko joerak, izkutuko erlazio debekatuak agertzen ziren irudimenean. Baina izena aipatutakoan ia-ia automatikoki agertzen ziren aurreritzi horiek gorabehera, Sadeko Markesa eta beronen obra guztiz ezezagunak zitzaizkidan, beste askori bezala². Zeren, azken finean, haren obra izenak sortutako aurreritzi horiengatik izan bait da baztertua, surrealistek batzutan goraipatu zutenaren, deabruak izaki horren bidez inspiratutako obrak bailiran, eta honela askotan “sadismo” hitza erabiltzen da hitz hori sortzeko izena eman zuen idazlearen nortasuna eta lana ezagutu gabe.

2.- Sadeko Markesaren lanek eta izenak jasango zituzten gorabeherak ulertzeko, ezinbestekoa da bere bizitzari buruz zenbait ohar ematea³.

1740.ean jaio zen Parisen, familia aberats batean. Bere jatorriari zegokionez, nobleen heziketan espezializatutako zenbait ikastetxetan ikasi zuen, hauen artean jesuiten ikastetxe batean ere, eta esan daiteke kultura klasiko zabalaren jabe izan zela.

Bere bizitzan zehar askotan egon zen gartzelan, batez ere sexuari zegokiola zituen joera bereziengatik (sodomia, flagelazioa...). Honen ondorioz, heriotz zigorra ere ezarri zioten, nahiz eta zigor hau bere gorputzean ez, baina irudi batean gauzatu zen. Gartzelaldi hauetako garrantzitsuenak 1777.etik 1790.era bitartekoa izan zen, dudarik gabe, zeren hamahiru urteko epe horretan eta gartzelan jasandakoaren eraginez, hainbat eta hainbat eleberrri, ipuin eta teatro lan idatzi bait zituen, horien artean guri axola zaiguna. Gartzelaldi honek moraliki markatzeaz gain, fisikoki ere markatu zuen, zeren 1790.ean espetxetik atera zenean, gaixorik (arnasa hartzeko arazoak zituen, eta batzuen ustez "bulimia" izeneko gaixotasuna ere harrapatu zuen) eta erdi itsurik bait zegoen.

Gero politika arazoengatik ere atxikia izango zen berriro 1793.ean eta gilotinan hil beharrekoen zerrendetan egon zen, honetan ere heriotzatik libratu zenarren. Azkenik, 1801.ean buru gaitzak ez zuelako etxe batean hil zen.

Guztira Sadeko Markesak ia-ia hogeitamar urte eman zituen giltzapean eta horrela pasatutako denboran egin zituen bere idazlan gehienak. Datu hau ezin ahantz dezakegu haren idazlanak irakurtzerakoan.

Bestaldetik, gartzelan sartzean bidegabe handia egin ziotela pentsatu izan zuen beti, berak bere burua errugabetzat bait zeukan. Libertinoa zela onartuarren, bere ustez, jende guztiak egiten zuen berbera egiten zuen berak ere, besterik ez. Beraz, batzutan badirudi ulertzen ez zuen konspirazio baten biktima sentitzen zela⁴.

3.- Sadeko Markesak hiru bertasio desberdinetan idatzi zuen gaur esku artean darabilgun eleberrri hau.

Lehenengo bertasioa 1787.ean egin zuen eta "Bertutearen atsekabeak" izeneko ipuina izan zen.

Kontakizun labur honetan oinarriturik, baina protagonistaren izena aldatuz (lehenengoan Sofia izeneko emakumea jarri zuen protagonista; bigarren honetan, ordea, Justina edo Teresa deituko da) eta gertaera gehiago sartuz, 1788.ean bigarren bertsioa, bi zatitan banatua, egin zuen. Bertsio honek, lantxo honetarako erabili dugunak, *Justina edo bertutearen atsekabeak* zuen izena eta 1791.ean argitara zen.

Hirugarren bertsioa 1797.ean agertu zen *Justina edo bertutearen atsekabeak, berriztatua eta Julieta haren ahizparen historiaz jarraitua* izenarekin⁵. Hemen Justinaren historiaz gertaera gehiago sartzeaz aparte, bigarren bertsioan laburtuta baizik ematen ez zen Julietaren historia ere garatzen da.

4.- Kontakizunaren argumentua (gogora dezagun hemendik aurrera esaten den guztia bigarren bertsioari, hots, *Justina edo bertutearen atsekabeak* izenekoari dagokiola) hauxe da:

Julieta eta Justina, oso gazte umezurtz geratutako ahizpak, heredentzian suertatu zitzaizkien diru apurrekin mundu zabalera joan ziren, nor bere aldetik. Julietak delituaren bidea aukeratu zuenarren, ezin hobeto egokitu zitzaizkion gauzak eta azkenean Corville-ko jaun gorenaren maitalea bihurtu zen.

Behin batean Montargis ondoan lur-sailak erosi nahi zituztela eta, hara joan ziren Julieta eta Corville-ko jauna eta ostatuan zeudenean ikusi zuten nola Lyon-etik zetorren diligentzian emakume bat preso zekarten, Parisera eramateko asmoz. Emakume honek bere jatorria ez zikintzeagatik egiazko izena esan nahi ez zuenez, Teresa zeritzala zioen, baina eleberriaren azkenean argituko den bezala, Justina, Julietaren ahizpa, zen.

Orain arte kontatutako guztia benetako kontakizunaren aurkezpena besterik ez da, zeren momentu honetatik aurrera Justinak bere gain hartuko bait du narratzailearen papera, Julieta eta Corville-ko jaunari bere atsekabeen historia kontatzeko.

Horrela jakingo dugu nola, umezurtz geratu zenetik, Justina, berari zegokion lan-mota bat bilatzen saiatu zen, baina egiten zizkieten proposamen lizunak zirela eta, kostatzen zitzaion bere gogoko lanik aurkitzea.

Azkenean, eta apopilo zegoen etxeko andrearen bitartez, lukurrari baten etxean lortu zuen zerbitzari lana. Baina nagusiari egin ez zion lapurketa batengatik, Parisetik ihes egin beharrean

aurkitu zen, Lyon eta Grenoble-ra zeraman bidea hartuz. Bidaia honetan bere onberatasunez probetxatuko diren pertsonai desberdinekin aurkitu zen Justina, eta bortxaketak, torturak eta milaka atsekabe jasan ondoren, gendarmeen eskuetan jausi zen eta, heriotz zigorrera kondenatuta zegoenez, kondena hau betetzeko Paris-era eramaten zuten. Bide honetan aurkitu zuen Julieta.

Justinak historia hau kontatu ondoren, konturatu zen Julieta norekin zegoen hizketan eta Corville-ko jaunaren bitartez laguntzen saiatu zen. Horrela, Corville-ko jaunak bere gain hartu zuen Justinaren ardura eta bere etxera eraman zuen.

Egun batean eta emakume horren bizitzan atsekabeak amaitu zirela zirudienean, ekaitz izugarri bat gertatu zen eta tximist batetik jo eta hil egin zuen. Julieta, hori ikustean, gizarte-egoera on horretara eraman zuen delituaren bidez damututa, erreformatu eta konbentu batean sartzea erabaki zuen.

Laburpen honetan aipatu besterik egin ez badugu ere, eleberraren parterik garrantzitsuen eta luzeena Justinaren bidaien eta abenturen kontakizuna da. Hemen kontakizun enmarkatuen teknika erabiliz, Justinak bere abentura mingotsak kontatzen ditu: Hor daude, besteak beste, medikuntzaren onerako bere alaba torturaz hil nahi zuen medikuaren historia; diru kopururik txikiena ere lortzeko edonor hiltzeko gauza ziren lapurrak; bere izeba akabatu nahi zuen homosexuala; emakumei torturarik eta umiliaziorik handienak sufri erazten zizkieten beneditarren monastejiaren historia (narraziorik luzeena eta beharbada pornografiakoena); bere biktimak odolusten orgasmoa lortzen zuen gizona; emakumeak abere lanetan erabiltzen zituen faltsifikadorea; neska gazteei burua ebakitzen bakarrik plazerra lortzen zuen pertsonaia izengabea; juje homosexuala... Eskena guzti hauek pornografiaren eta biolentziaren betetik daude, esan denagatik suposa daitekenez.

Horieta dira narraziorik garrantzitsuenak; hauez gain, beste kontakizun labur batzuk ere agertzen dira batzutan, baina ez dute aipatu garrantzia, ezta luzeera ere. Istorio hauek guztiz independenteak dira eta eleberriarri batasuna ematen diona Justinaren presentzia da, nahiz eta honetan salbuespen batzuk badauden, pertsonaia batzuk errepikatzen bait dira pasarte desberdinetan: Dubois izeneko emakumea, Justina lehenengo aldiz gartzelan egon zenean handik ihes egiten lagunduta gero, lapur talde batean sartarazi zuena; Saint-Florent deitzen zen gizon aberatsa,

Justina lehenengoz bortxatu zuena; eta Antonino, benediktarren monastegiko bat. Hauek eleberriaren azkenean agertzen dira berriro, Justina atxiloturik egon eta berak ezagututako jendeari laguntza eskatu zionean. Zer esanik ez, laguntza hau ez zen inondik ere agertu eta atsekabe gehiago besterik ez zioten ekarri pertsonaioak.

Abentura hauetan pertsonaia hauek beren biktimizez sexualki probetxatzen dira, eta dena zilegi zaien eskena-segida osatzen dute: Pertsonaioak bortxatu, torturatu, umiliatu, hil egiten dituzte beren biktimak helburu bakar batekin: beti plazerraren gailurrea ailegatzeko asmoarekin.

Pertsonaia bakoitzak besteengandik bereizten duen bere aberazio partikularra badauka ere, guztietan joera beretsuak agertzen direla esan daiteke: Ia guztiei, bai emakumeekin bai gizonekin daudenean, gustokoa zaie sodomia, eta biktima ahulei mina egin behar diete plazerra lortzeko.

5.- Baina orain arte esandako guztiak liburu honi buruz ideia okerra sor lezake eta pentsa liteke idazlan hau jokaera sexual desberdinen bilduma besterik ez dela; baina ez da honela gertatzen, zeren orrialde horietan zehar pornografiak gain, jokaera horiek justifikatzen dituzten pentsamendu filosofikoak ere bai bait daude. Beraz, esan genezake, garaiko literatur teoriari jarraituz didaktikoa dela, konportamendu horien kausa filosofikoak argitzen eta erakusten saiatzen den aldetik.

Zati pornografikoa, "sadismo" hitza aipatzean berez burura datorkigun ideiarenean imajina izango litzateke, hau da, jendeak sadismoaz gutxi gorabehera ulertzen duena. Baina gutxi gorabeherako ideia hau, zehazki zer den jakin ez baina honelako asoziazio bereziak ekartzen dituena, ez da pentsamendu filosofiko baten ondorioa baizik, merezimendu guztiekin "sadismo" izena eduki beharko lukeen filosofiaren ondorioa, hain zuzen⁶.

Ikus dezagun orain zeintzuk diren filosofia horren hasitapenak.

Pentsamendu honen abiapuntuan Naturaleza aurkitzen da. Naturaleza, bere helburua lortzeko, bi indarrez baliatzen da, egi-teaz eta desegiteaz, bizia emateaz eta kentzeaz. Eleberri honetan garatzen den teoriarik bi baliabide natural hauek gizakien izaeran ongiarekin eta gaizkiarekin, bertutearekin eta krimenarekin parakatzen direnez, bi osagarriok berezkoak dira, bai krimena, bai

bertutea Naturalezaren helburuarekin bat datozelako. Beraz, esan daiteke gizakiek ongiaren zein gaizkiaren bidez betetzen dutela Naturalezaren helburua, biak joera naturalak direlako.

Joera hauek Naturalezak berak inspiratzen dituenez, kirtenkeria handia da nork bere joerari ez jarraitzea; are gehiago, sentimendu hauek naturalak izanik, horixe izango litzateke, pertsonai gaizkileen ustez, egon litekeen delitu bakarra: Naturalezaren kontra joatea.

Libertinoek krimenerako duten joera guztiz berezkoa eta naturala dela frogatzeko, liburuan zehar hainbat eta hainbat adibide jartzen dira, herri primitiboetan XVIII. mendean ezagutzen hasten direnez (beraz Naturalezari hurbilago dauden herrietan): Pazifikoko irltako gizarteak, Txina eta beste herri exotiko batzuk aipatzen dira honen frogagarri. Animalien mundua ere agertzen da aipatuta behin baino gehiagotan, horiek gizakiei jokatibidearen eredu naturalak ematen dizkietelako.

Baina Naturalezaren arabera joera bakoitza nori dagokion ebatzi behar da. Pentsa daitekeen bezala, indartsuei gaizkirako joera eta ahulei ongirakoa dagozkie; zeren Sadeko Markesaren pentsamenduan, edo hobeto esateko, libertinoen eritziz, bi giza-ki-mota daude: indartsuak, eta hauek beren indarrak probetxatu behar dute besteak menperatzeko; eta ahulak, indartsuek egin nahi dieten guztia jasan behar dutenak.

Talde bakoitza sentimentu berezi batzuek mugitu erazten dute: Indartsuek beren gorputzeko plazerra asetzeari bilatzen dute, eta hori egiteko edozein gauza egiteko "eskubidea" dute (nahiz eta hemen "eskubide" hitza egokia ez den, teoria hauetan ez bait dago eskubiderik, indarra baizik). Ahulek, ordea, ongiari emanak daudenez, gauza espiritualetan bilatu behar dute plazerra, zeren gauza fisikoetan indarraren faltaz ezin bait dute gaizkirako joera dutenekin konpetitu.

Indartsuek ahulekin dituzten harremanak argi badaude ere, arazoak sortzen dira indartsuen beraien arteko harremanetan, zeren badirudi elkar suntsitu beharko luketela indartsuago, bote-retsuaigo izan nahi horretan. Baina ez da horrela gertatzen, zeren batzutan galtzaile ateratzen badira, bestetan irabazle suertatuko bait dira, beren arteko oreka ahulen lepotik mantenduz. Bestalde, berekoikeriak bultzatuta beren arteko gatatzak saihesteko, batzutan elkarri ez erasotzeko paktua egin dutela dirudi⁷.

Indartsuak, normalean, garaiko gizartean pertsona garrantzitsuak dira: Batzutan fama oneko juleak; bestetan, santu hotseko apezak; pertsona aberatsak; medikuak; hitz batean, gizarteko zutabe nagusizat hartu ohi diren pertsonak. Baina egoera eta gizartean duten itzala gordetzearren, sekretupean mantendu behar dituzte bere joerak.

Kasu bakan batzuetan libertino hauek lapurrak edo faltsifikadoreak izan daitezke, baina bere joko zikinei esker eta libertino guztiei laguntzen dien zorte onagatik, aberastu eta gizartean onartutako pertsonai garrantzitsuak izatera iristen dira askotan.

Ahulen eredia emakumea izaten da, baina eleberri honetan suertatu zaien papera jokatzeko ez du edozein emakumek balio. Gehienetan libertinoen nahikarien biktimak, bai fisikoki bai espiritualki edertasunaren eredu izan daitezkeen emakume gazteak (umeak ia, batzutan) izaten dira; beste hitzetan esanda eta eleberririak daukan titulua parafraseatuz, esan daiteke bertutearen ereduak diren emakumeak delituaren biktimak bihurtzen direla.

Honetan ezin baztertuzko misoginia dago: Gizonek beren artean harremanak dituztenean, berdinen arteko harremanak izaten dira eta emakumeei mespretxuz begiratzen diete; gogora ditzagun, adibidez, izeba hil nahi zuen homosexualaren hitzak: "Jakin bazeneza zer sentitzen den emakumea besterik ez izateko ilusioarekin! (...) Sexu hori gorrotatu eta imitatu nahia" (123. orr.); bestetan, dudatan jartzen da emakumea pertsona den, eta honetarako Mâcon-eko kontzilioa aipatzen da, hor, dirudienez, arazo hori eztabaidatu zen eta (265. orr.). Hitz horiek erakusten duten mespretxua zapalketa bihurtzen da, pertsonai horiek beren jokoetarako emakumeak erabiltzen dituztenean; kasu horietan azken hauek jasan besterik ezin dute egin, ahulei dagokien bezala.

Libertinoen hitzetan aurkezten den gizarte teoria hau naturala izango litzateke. Baina egoera natural hau zuzendu nahian, Europako eta batez ere Frantziako zibilizazioa arautzen duen paktu soziala sortu zen: Honen ondorioz, egoera naturalean pertsona baten boterea indarraren baitan bazegoen, zibilizazioak inposatutako sisteman diruak erabakiko du norberaren lekua. Den den, egoera berri honi bidea eman dion paktua ez da zuzena, zeren paktu batean parte hartzen duten alde guztiek zerbaitetan irabazle atera behar dutelarik, paktu honetan txiroek ez bait dute ezertxo ere lortzen⁸.

Gauzak honela, libertinoek, beren kontra egindako akordio baten aurrean daudela pentsatzen dutenez gero, beren eritziz, eskubidea dute paktu hori apurtzen saiatzeko, dagokien egoera bilatzeko eta, beraz, gizarteak besterik aginduarren, libertinoek beren joerekin jarraituko dute, joera hauek hemendik aurrera sekretuan gorde beharko badituzte ere, gizartean delitutzat hartuko direlako.

6.- Erljioari dagokiola, libertinoen ideologia batez ere materialismo ateoan oinarritzen da. Honen arabera, mundu hau materiala izanik, ez dago hemen kausa espiritualak bilatzerik. Beraz, Jainkoa, mundu material honen eragile espiritualak datekeen aldetik, ez da esistitzen. Honek, jakina, ondorio praktikoak dakartza libertinoen bizitzan: Hauen ustez, mundua gauza fisiko eta materiala denez eta jainkorik eta hil ondoko bizitzarik ez dagoenez, helburu bat besterik ez dute beren bizitza: Behar fisiko eta materialak asetzea.

Hauen biktimak, ostera, sinestunak izaten dira eta plazer espiritualak bilatzen dute, horrek bizitza honetan, baina batez ere hil ondoko bizitzan, zoriona ekarriko dielakoan.

Dena den, eta ideologia nagusia materialismoa bada ere, batzutan, Naturaleza aipatzen denean gehienbat, badirudi hastapen espiritualen bat dagoela, behin baino gehiagotan Naturalezaren helburuaz hitzegiten bait da, kontzientziaren jabe izango bailitzan⁹.

Pertsonai libertinoen ustez, Jainkoa esistitu ez arren, batzutan esistituko bailitzan hitz egiten dute eta orduan honela ikusten dute: Jainkoak, kristauek ulertzen duten bezalako izakia bada, krudela edo ahula izan behar du; ezin izan daiteke kristauek aldarrikatzen duten maitasunez betetako izaki ahalguztiduna. Hau azaltzeko, Saderi hainbeste gustatzen zaizkion azalpen logikoak erabiltzen ditu: bi modutan bakarrik sor daiteke Jainkoa bezalako izaki batengandik hau bezalako mundu miseriaz beteak; pentsa liteke, alde batetik, Jainkoak bere gogoz egin duela eta orduan honek esan nahi du izaki krudela dela, pertsonai sufriarazten bait die; bestalde, baliteke pentsatzen den bezain perfektua ez izatea, eta, kasu honetan, ezin izan du mundua hobeto egin. Beraz, Jainkorik izatera, ezin izan daiteke kristauek gurtzen duten Jainkoa. Honen ondorioz, libertinoek pentsatzen dute hobe dela esistitzen ez bada.

Kristoren figurari buruz ere hainbat gauza esaten dira. Honen jatorria dela eta, II. mendean korritzen zuen istorio batean oinarriturik¹⁰, esaten da emagaldu baten eta gudari baten semea dela. Beste irain askoren artean hauxe ere agertzen da: pertsonai horrek, miserableetan miserableenak, ez daukala inolako eskubiderik Jainkoaren semea dela esateko. Kristo hori iruzurtia besterik ez da.

7.- Une honetara ailegatuta, uste dut idazlan hau interpreta-
tzeko, hau da, neure ikuspegitik esanahiz betetzeko garaia dela:
Eta honetarako galdera honi erantzuten saiatuko naiz: Zergatik
idatzi zuen Sadek *Justina* hau?

Behin baino gehiagotan, idazleak berak esaten du gauza
hauek idatzi zituela libertinoen krudelkeria ikusita bertutearen
bidetik jarraitzera bultzatzeko. Baina, jakina, hauek bere hitzak
dira, eta nobela honek jasan zituen gorabeherak ikusita, ez gaitu
harritu behar horrelako justifikazio moralistak jartzen baditu.
Baina eleberriaren prologoan esaten dituen gauza hauez gain,
badago eritzi honetara bultza dezakeen zenbait elementu, adibi-
dez, idazlanaren azkeneko Julietaren konbertsioa.

Beraz, hasiera batean irakurleek bere eleberria moralistatza
har dezaten nahi du, bertutearen bidea erakutsi nahi duela adie-
razten duen aldetik; gero, idazlanak pasa eraziko dizkion arazo-
ak ikusita (zeren inork ez zuen haren helburu moralistan sines-
ten), gero esango du ez duela horrelako gordinkeriarik idatzi.

Bestaldetik, pentsa liteke bere ideologia libertinoa erakuste-
ko idatzi zuela, zeren azken finean eleberri osoak pertsonaia li-
bertino batzuen ideologia erakustera jotzen bait du; baina hau
neurri batean egia bada (autorea libertinoa izan zen, eta, behar-
bada, bere pertsonaien ideologia eduki zuen gartzelan sartu au-
rretik), idatzi behar zueneko egoera kontutan hartzen badugu,
beste arrazoi batzuk bilatu behar direla uste dut.

Esan den bezala, libertinoa izateagatik sartu zuten gartzelan;
baina libertinoa zela onartuarren, ez zuen horretan inolako krimenik
ikusten. Leporatzen zioten krimenik handiena sedukzioa-
rena izan zen; baina, bere ustez, hau ez zen egia, zeren berarekin
egon ziren emakumeak aurretik perbertituta zeudenez (prostitu-
tak izaten ziren), ez bait zuen inolako sedukziorik egin.

Gauza hauek kontutan hartuta, hauxe da nik proposatzen du-
dan irakurketa: Idazlan honen oinarrian bera gartzelan sartu
zuen gizartearen kontrako mendekuaren gogoia aurkitzen da.

Zenbait oker egin zituen, eta garaiko moralagatik sartu zuten gartzelan. Autorearen mendekua izango litzateke, leporatzen zizkieten krimenak gizartean zutabe nagusiak ziren estamentuetan askoz handituago jartzea, bera juzgatu zutenak (batez ere, Eliza, moralala inposatzen bait du; eta jujeak, zigorrak materialki ezartzen dituztelako) kriminalik handienak zirela erakusteko.

Esan dezakegu, amaitzeko, idazlea pertsonaia desberdinetan banatzen dela: alde batetik, libertinoek Sadeko Markesaren ideologia, behintzat gazte denborako ideologia, erakusten dute nolabait; baina, bestaldetik, idazleak bere burua arrazoirik gabe justiziak zapalduta ikusten du; Justina da egoera hau isladatzen duen pertsonaia.

Azken finean, bai Justina, bai libertinoak, denak dira Sadek sortutako izakiak.

-
- ¹ Erabili dudan edizioa hauxe izan da: Marqués de Sade, *Justina o los infortunios de la virtud*, Ed. Cátedra, Madrid, 1985. Isabel Brouard-ek egindako "Introducción" batekin.
 - ² Isabel Brouard-ek adierazten duenez, Sadeko Markesaren idazlan guztien lehenengo argitarapen frantsesa 1962.ekoa da; gazteleraz ia ezinezkoa da itzulpenik aurkitzea 1970.era arte.
 - ³ Idazlearen bizitzari buruzko datuak eta eleberriaren argitarapenei dagozkienak I. Brouard-en hitzaurretik hartuta daude.
 - ⁴ "Sadeko jaunak mundu guztiak egiten duena egin du (...). Hala ere krimenik beltzenen erruduna izango bailitzan zigortzen eta sufri arazten diote" (Sadeko Markesak Sadeko andreari idatzitako eskutitz batetik, 1781.ean; eleberriaren prologoan aipatua).
 - ⁵ Gazteleraz tituluak honela dio: *La Nueva Justina o los Infortunios de la Virtud, seguida de la Historia de Julieta, su hermana*. Ez dakit hemen proposatzen dudan itzulpena egokia izango den.
 - ⁶ Hala ere, gogoratu behar dugu filosofia hori pertsonaia berezi batzuen (libertinoen) filosofia dela; Sadeko Markesak filosofia hori zein neurritan onartzen zuen jakitea, noski, korapilotsuagoa da. Dena den, lantxo honen azkenean arazo hau argitzen saiatuko naiz.
 - ⁷ Hau hirugarren bertsiogan argiago gertatzen omen da, libertino guztiak konplot baten partaideak dira eta.
 - ⁸ Hau esatean, Sadeko Markesak paktua beronen baitatik arbiatu nahi du; hau da, paktuak ez dio bere barruko logikari eusten.
 - ⁹ Naturelezaren ikuspegi honetan, beharbada, erdi izkutuko prerromantizismoa egon daiteke. Hau dela eta, I. Brouard-ek, idazleak sortzen dituen giroetan (gazteluak, leku laiozak eta ilunak, etab.) erromantikoek erabiltzen dituzten elementu berak agertzen direla oharturik, Sadeko Markesa prerromantizismoa egon daiteke.

mantikoa dela esango du (42. orr.). Dena den, gorputzaren garrantzia aztertzen duelarik, Octavio Paz-ek Ilustrazioko idazletzat hartuko du, zeren "Sade no es un autor pasional; sus delirios son racionales y su verdadera pasión es la crítica. Se exalta, no ante las posiciones de los cuerpos, sino ante el rigor y el brillo de las demostraciones". *Los hijos del limo*, Seix Barral, Barcelona, 1897, 58-9. orr.

¹⁰ Istorio hau judutarrek asmatu omen zuten (125. orrialdeko oharrean esaten da). Bere izeba hil nahi zuen homosexualak esaten ditu irain hauek eleberrian.